

Miestelis minimas Žygimanto Augusto ir Karalienės Bonos laiškuose, tūkstantis penki šimtai devyniasdešimt trečiaisiais metais jam suteikiamas herbas ir Magdeburgo teisės. Per laiką būta bažnyčios, kirchės, cerkvės, iškalos –taigi, ir visokių žmonių būta. Būta karų, marų, krašto sijojimo per užkariautojų ir valdžių rankas. Kone kas šimtmetį po kartą mieselio degta ir vėl kurtasi. Buvimas Paprūsėj ir gavus gelžkelį, margai tvarkėsi ir miestelio gyvavimo gyvumas, ir gyventojų skaičius. Netoli pasieniniai Kybartai, amžinas kelias, nubarstytas tai pamestom-pakavotom knygnešių knygom, tai nubyrėjusiu iš terbelės, einant per Karalienės Luizės, tiltą cukrum, tai išsilaisčiusiu iš kaniko šnapsu, Barininkai, primenantys čia nuo amžių buvus bitininkų ir bičiuolių, Alvitai, iš kurio apdainuotasis šuleris šaltyšius, paviešėjęs pas Maušą ar Berelį ir neparvežęs vaikiukam anei dūdos, anei skripkos, anei pyragėlio, maldininkų nuglostyti Keturvalakiai, Gižai – galbūt, apgižęs pienas, smetoną sugadinęs, Pilviškiai – gal būt, édrūnai - meilus Vištytis, Gražiškiai. Man jie pasidabojo gražiai iš to, kad, neseniai apgiedojus beveik šimtametį mokytoją Bernardą Gražulį, atsidendę šviesūs lakštai iš Jo jaunumės, mokytojavimo Kybartuose. Šermenyse Albinas Petrulis tuos laikus nugyvenusiems priminė, jaunumenei vaizdžiai atpasakojo, kokiais grumstuotais keliukais, atkakliojo, reikliojo, šviesiojo Mokytojo vedami šio kašto vaikai ėjo mokslo link - plunksnelę-avižėlę rašalan pasidažę, iš vyniojamo popieriaus sąsiuvinėlį susisiuvę, kojeles labai jau nuavėtais burlečiukais apsiavę, naminiais čerkesėliais apsilkę. Bet kaip meiliai ir pagarbiai mini savo Mokytoją jo mokiniai, ne vienam parodžiusį kelelį šviesos, žinių, mokslo aukštumų link. Prisiminė Albinas, kaip karo ir pokariniam baisumam praūžus, su reikalinguoju, žymiuoju Virbalio fotografu Jonu Inkrata vaikščiojo po vaikystės-jaunystės vietas, karo nudrengtas, stribų ir niekadėjų išgrobstytas, pastoviniuodami prie sodybviečių užsilikusių vyšnyų ir suniokotų namų pamatų...

Virbalis tebegyvuoja. Švytuoja šv. Arkangelo Mykolo bažnyčia (ir miestelio herbe, kaip sargybinis, budi Arkangelas), sovietijos sandėliu paversta, dabartės atgriebta, susikaupimui kviečia evangelikų liuteronų bažnyčia, mokykla (mano šaunioji dukterėčia Verutė Inkratienė jos darniam mokytojų pulkelyje mokytojauja), žydi žaliuoja parkai ir skverai – miestelis nugrėbtas, išdailintas, malonus akiai ir pasivaikščiojimui.

Bene mieliausias miestelio darinys - tai „Virbalio vartų“ bendruomenė. Senieji - meiliai prisiminti, jaunikliai ir vaikai išmokti – kviečiami ateit į senųjų amatų buveinę: Būstet meiliai prijimti ir pavėdėti „Duonos keliu“. Iškalbusis, krašto senuolių išminties prisamstęs pirmininkas Stasys Lopeta užmiršusiem ar suvis nežinojusiem vaizdingai papasakos apie duonutės ilgą, prakaituotą kelią ligi mūsų stalo. Kaip malonu užmiršusiam išgirst priminimą, nerizikuot prarieko kepalėlio guldyt ant stalo nei prarieku durysna, nei aukštyn padu: pirmuoju atveju duonutė užsirūstinus gali išeit ilgam, antruoju – gali iš namų išeit gaspadorius suvisam... Pulkelis bendruomenės žmonių dirba švenčiausią darbą: suglobia atėjusius vaikus, užriša jiems prikyštes-prijuostas, ir ant plataus, ilgo ažuolinio stalo leidžia patiem suglobstyt iš tešlos kepalytį duonutės, gardžiai atsigėrus rūgščiasaldžio jos kvapo, atnešęs lyžę, neužmiršęs pamokint, kad šito įnagio žargstyt nevalia, kad duonelė kepama neužpyktų, patiems vaikiukams leidžia sudėt jų rankytėm apglaistytus kepalukus ant lyžės (pirma lyžę pabarsčius ajerais ar ant jos paklojus klevų ar ažuolų lapų, o kepalukus juos pasižymėjus savu ženklų, inmygant tešlon gėlę, savo vardą ar dar ką sugalvojus, kad iš krosnies ištrauktas bakaniukas pats atriekėtų prie jį sulipdžiusiojo vaikelio)... Ponas Stasys atstumia pečiadangtę - ir sužėruoja kaitrių, beržinių malkų žarijos: „Pažiūrėkit, vaikai, pasigrožėkit, kaip jaukiai mirguluoja žarijos, o jų plevenimas valo, skaidrina sielas, tik niekada, o niekada, vaikeliai, neikit per arti žarijų vieni, nieko nemėtykit ugnin – ugnelė šventa.“ Stasys žarstekliu iššeria žarijas ant priežido žertuvėn, pašluoja pečiaus padą, kaip kadai kadžių mūsų Mamos darydavo,

ir vaikų duonytė nusliuogia nuo lyžės krosnin. Stasys krosnies angą užšauna pečiadangte: "Duonutė kepa. O aš, kad iškepant laukimas neprailgtų, pašnekėsiu, jūsų paklausinėsiu, priminsiu arba pamokinsiu." Vaikai – jei užaugę mieste, pačiuinėja ir įsimena rugio, kviečio, miežio, varpas, avižų šiugždančias šluoteles. Sudėję kumšteliu ant stalo – vieną apačion, kitą višun – pamokinami malt gironom: sukant lėtai – „seniam, seniam, seniam,“ „rūpūs miltai, rūpūs miltai,“ sukant tankiai – „vaikam, vaikam, vaikiukam, vaikiukam.“ O vaikam ir juoko, ir smagumo į valias. Stipresniems – oho darbelis, ne kožnam pabažnam įveikiamas – leidžiama ir tikrom gironom pamalt: dažnai ne miesto vaikiuko jėgom miliniu įtvirtą sunkėliausią gironapusę pasukt. Norintys pabando susimušt muštokėj sviesto, nusiliedint žvakę, susiminkyt molio ir sulipdyt kokį žvėrelį ar puodelį, kuris čia pat, beviešnagėjan, ir išdžiovinamas molio krosnyje, susivynt margaspaslvę juostelę ar nusivynt iš linų ar pakulų tikrų tikriausią virvę, tikrose staklėse, ne vieno matytose tik paveikslėlyje, paaudėt, rateliu-kalavartu paverpt, gauna palaižyt, pačiulpt su koriu tikrų tikriausio, necukravoto šito krašto bitukių sunešto medaus, atsilaužt ir sugraužt pyrago, užsigeriant gira ar iš Pavirbalio lankų, miškų, laukų ir pievų surinktų žolelių arbata. Ak, kas begali būt maloniau nuo tikrumos atpratusiam miesto vaikiukui? O taip viską akimis, rankytėm bečiupinėjant, iš krosnies ištraukiama ir jų išsikepta duonukė: o, koks smagumas atsilaužt savo pačių keptos duonos.

Šitų visų amatų, pagražų pamokina keramikė Loreta Vasiliauskienė, audėja Gema-Ona Liubinskienė, žolininkė Irena Griešiuvienė, Giralda Rainienė, Danutė Žebartavičienė, Aldona Timinskienė, Gediminas Žebertavičius. Šauni, susibuvusi, susidarbavusi draugija.

Lapkričiui, tik teip bevardinamam, nors spalį mėnesio jam jau nebebūva palikta nupurtyt beveik nei vieno lapo – taigi, tam niūruoliui kėblinėjant po kiemus, mes įsiprašėm šitos mielos daugijos salėn paminėt dieną, mūsų vyriausiajai seseriai, mokytojos Verutės Mamai, garsiojo Virbalio fotografo (kažin, kiekos jaunamarčių albumai prisagstyti jo darytom nuotraukom?) Jono Inkratos uošvei, buvusiai politkalinei Onutei devynių dešimčių slenkstį peržengus ir toliau nuėjus. Ir mum buvo leista ne tik danuot, puotaut, alasyt, bet ir duonos prasikept, ir sūrį susislėgt, ir virvę moteriškėm nusivynt, kad būt kuo nepaklusniai pasispardžiusį vyriškį supančiot, ir žvakę nusiliedint (na, vaškine, bet ne pagrabinę), ir staklėsna insisėst, jaunystę kraitelį su Mamute beaudžiant prisiminus, ir medaus palaižėm, ir lašinių paltį prapjovėm, ir vaistažolių arbatos nuo trejų-devynerių ligų prisisiurbčiojom: išlingavom papenėti, atkutę, pamaloninti, ilgam geruoju minėdami virbališkius – ir tenedrįsta niekas išsižiot, kad, girdi, suvalkiečiai nelaiku prie stalo atnešą dar gyvą kalakutą... Gyvuokit, sūduviai, kartu su savo kaimynais bartais, gražinkit savo miestelį, ir retokai tesirkit...